

Складання бібліографічних списків до наукових робіт

- Найпростіший опис застосовують у бібліографічних посиланнях, які містяться в науковій, навчальній, публіцистичній літературі й головним призначенням яких є ідентифікація документів.
- Називати джерела у тексті доводиться двічі: у короткій (вказівній) формі після цитування, назви автора чи публікації, а також у повному вигляді, у вичерпному бібліографічному описі (списку використаних джерел) — наприкінці тексту.
- **Список використаних джерел** — елемент бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних у дослідженні джерел і подається після висновків.
- Найчастіше джерела згадуються в алфавітному порядку (спочатку — кирилиця, потім — латиниця).

Бібліографічні посилання

- **Бібліографічне посилання** вміщує бібліографічні відомості про цитату, що розглядається або згадується в тексті документа, іншому документі (його складової частини чи групи документів), необхідні і достатні для його ідентифікації, пошуку та загальної характеристики.
- **Об'єктами** складання бібліографічного посилання є всі види опублікованих і неопублікованих документів на будь-яких носіях (в т.ч. електронні ресурси локального та віддаленого доступу), а також складові частини документів.
- За складом елементів бібліографічне посилання може бути **повним** або **коротким**, в залежності від виду посилання, його призначення, наявності бібліографічної інформації в тексті документа.
- **Повне посилання**, що містить сукупність бібліографічних відомостей про документ, призначений для загальної характеристики,

ідентифікації і пошуку документа - об'єкта посилання, складають за ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”.

- **Коротке посилання**, призначене тільки для пошуку документа — об'єкта посилання, і складається на основі принципу лаконізму у відповідності до вимог діючого стандарту.
- За місцем розташування в документі розрізняють бібліографічні посилання:
  - **внутрішньотекстові** — розміщені в тексті документа;
  - **підрядкові** — винесені з тексту в низ полоси документу (у виноску)
  - **затекстові** — винесені за текст документа або його частини (у виноску)

Ах, что ты взял?” У нас были разные книги. И классики русской литературы, которых мы жадно читали. Были детские книги. Из них я и сейчас помню целыми страницами детские стихи. И была иностранная литература.”

(Воспоминания о Михаиле Булгакове. М.: Сов. писатель, 1988.— С.47).

К сожалению, состав киевской библиотеки семьи Булгаковых никто не зафиксировал. Хотя известно, что отец Михаила, профессор Киевской Духовной Академии, собрал неплохую библиотеку. По воспоминаниям дочери хозяина дома по Андреевскому спуску, 13, Инны Васильевны Кончаковской (в девичестве Листовничей), на втором этаже, в квартире, где жила семья Булгаковых, стоял большой книжный шкаф, плотно заполненный книгами.

Состав библиотеки отражал, естественно, духовные интересы ее владельца. На книжных полках была русская и зарубежная классика, книги по всемирной истории и литературе.

“... я люблю, но хороших русских классиков мало.”

Шекспир, древнегреческие и древнеримские писатели. Были, конечно, Пушкин, Гоголь, Достоевский, Л.Н.Толстой, А.К.Толстой... Были книги, которые изучались в гимназии: это популярные исторические работы: “Саардамский плотник”, “Конец Помпеи” и др. На полках стояли увесистые тома двуязычных словарей и каких-то справочников, Путеводители по Киеву, карты...

...Много раз я заставляла его за чтением медицинских и скучных философских книг, видела, что и он,

Внутрішньотекстові посилання

Киева сборники нот, среди которых опера Р.Вагнера “Лоэнгрин” с владельческой надписью на полях “М.Булгаков”.

Некоторые сведения о библиотеке М.А.Булгакова мы можем отыскать на страницах произведений писателя

Известный литературовед, профессор М.О.Чудакова в своей работе “Библиотека М.Булгакова и круг его чтения” (См. Встречи с книгой.— М.: Книга, 1979.— С.257) пишет:

“Если библиотека помогает нам установить круг источников, то вскрытые в тексте (разными средствами) источники ведут нас к кругу чтения и от него — к реконструкции утраченных частей библиотеки...”

Круг чтения героев — важная часть художественного мира Булгакова...

Во второй главе “Белой гвардии” перед Еленой остывающая чашка и “Господин из Сан-Франциско”. Затуманенные глаза, не видя, глядят на слова: ...мрак, океан, вьюга”. Можно, пожалуй, дать точные библиографические данные книги, лежащей перед Еленой: по-видимому, это первое издание рассказа, давшее название сборнику (М., 1916).”

Пользуясь библиографией произведений И.А.Бунина, можно раскрыть скобки:

Бунин И. Господин из Сан-Франциско: Произведения 1915-1916 гг.— Кн-во писателей в Москве, (1916).— 192 с.

Почти во всех произведениях М.Булгакова, особенно в так называемой его автобиографической прозе, находим следы круга чтения героев. Так, например, в неоконченной повести “Тайному другу” ее герой

В. Й. Довженок, досліджуючи давньоруські городища, значну увагу приділяє Княжій Горі. Зокрема, в статті 1961 р.⁸⁵ він зазначає, що городище Княжа Гора на Дніпрі було феодальним двором-замком.⁸⁶ Автор дає загальну характеристику городища, а також аналізує його соціальні риси. Вважає, що зіставляючи археологічні дані з назвою гори, можна дійти висновку, що ця назва зберігає дуже давню традицію і відбиває історичну дійсність, тобто на горі знаходився князівський замок.

В 1961 р. В. Й. Довженок також публікує працю, присвячену землеробству давньої Русі, де вказує, що розкопки на Княжій Горі дали цінний матеріал для вивчення як землеробства, так і інших галузей господарства, а також розглядає соціальні категорії населення, що мешкало на городищі.⁸⁷ Автор припускає, що на Княжій Горі жив один з давньоруських князів, який і був власником замку, що стояв тут. У князівському укріпленому дворі жив сам князь із своєю сім'єю, а також найближче його оточення, що складалася з представників військово-дружинної верстви та господарчої адміністрації, причому, вони могли сполучати функції військової й адміністративно-господарські. На князівському дворі жила також господарська і дворова челядь. Князівський двір, на думку автора, був оточений сільськими неукріпленими поселеннями.

В 1965 р. Н. І. Шендрік публікує нове дослідження, що базується на матеріалах з Княжої Горі.⁸⁸ На її думку, серед знайдених М. Ф. Біляшівським на Княжій Горі матеріалів особливо цікавими є інструменти для обробки овечих шкур (клячка, скобелі, ніж), які дають можливість твердити про наявність ще в Київській Русі спеціалізованого виду шкіряного виробництва — кушнірства. Для атрибуції матеріалів автор використовує й етнографічні дані.

Г. Ф. Корзухіна в праці 1966 р. звернула увагу на орнаментовану черню та гравіюванням бронзову сокирку зі стальним лезом, овальною петлею вздовж нього та обухом з виймкою із розкопок М. Ф. Біляшівського на Княжій Горі.⁸⁹ Вказуючи на аналог з о. Готланд, дослідниця датує сокирку з Княжої Горі XI ст. і вважає, що така зброя мала бойове призначення, лише належала багатим особам, можливо синам великих феодалів, які з дитячого віку були навчені мистецтву володіння зброєю. Г. Ф. Корзухіна наголошує

⁸⁵ Довженок В. Й. Древньоруські городища-замки // Археологія.— 1961.— Том XIII.— С. 95—104.

⁸⁶ Там само.— С. 95, 98, 99, 103, 104.

⁸⁷ Довженок В. Й. Землеробство Древньої Русі до середини XIII ст.— К., 1961.— С. 39, 40, 66, 96, 220, 223—227.

⁸⁸ Шендрік Н. І. Нове в шкіряному виробництві часів Київської Русі // Нове в музеях України.— Вип. 2.— 1965.— С. 49—52.

⁸⁹ Корзухіна Г. Ф. Ладожский топорик // Культуры древней Руси.— М., 1966.— С. 89, 92, 94.

підрядкові
ВИНОСКИ

затекстові ВИНОСКИ

установи, видавничі фірми, громадські організації. Останніми роками сформувався потік наукових публікацій, що розміщується організаціями й авторами в Інтернеті, а також численні приклади навігаторів, путівників, порталів та багато іншого, які умовно розглядаються як вид інтернет-ресурсів.

Особливим видом наукових документів стають матеріали телеконференцій, дискусійних аркушів і наукових форумів. У цих формах передачі інформації відбувається фактично поєднання формального та неформального каналів наукової комунікації [77, с. 60].

Таким чином, наслідком розвитку інтернет-технологій стала поява інтернет-публікацій, що не вписуються у звичайні класифікації традиційних ресурсів, які мають трішки інші характеристики. Тобто завдяки Інтернету, з'явився широкий доступ до ресурсів, які в традиційному середовищі належали до видань, що не публікуються. Саме цим пояснюється поява терміна «ресурси Інтернет» або «інтернет-ресурси», що поєднує всі різні документи, подані в глобальній мережі, які можуть бути використані для вирішення різних інформаційних завдань [77, с. 61].

Сучасний етап осмислення ролі бібліотек обумовлений процесами, що відбуваються в бібліотечній практиці у зв'язку з використанням комп'ютерних технологій, у яких висвітлено питання використання нових підходів, форм і можливостей бібліотечного обслуговування [5, 6, 8, 9, 22, 35, 36, 53, 55, 56, 76–78, 96].

Ресурси Інтернету, зокрема, їх тематична приналежність, динаміка розвитку, досліджуються рідко. Відсутні значимі емпіричні дослідження бібліотечного веб-середовища, його характеристик і тенденцій розвитку в контексті розвитку глобального інформаційного середовища. Проведення даних досліджень потребує певного підходу і є дуже важким, тому що Інтернет — непостійне й динамічне середовище [77, с. 32–33].

Поява персональних комп'ютерів і стрімке збільшення їх обчислювальної потужності (в тисячу разів за кожні 15 років), а також зародження технологій швидкісної передачі текстів на довільні відстані дозволили одержувати доступ до будь-яких публікацій в Інтернеті. Інші технічні розробки призвели до створення компакт-дисків, що надало можливість запису та довготермінового зберігання сотень тисяч сторінок тексту, а також відкрило перспективи комп'ютерної обробки повнотекстових документів [77, с. 42]. Ці питання потребують вирішення низки таких наукових завдань, як термінологічне визначення електронних ресурсів, розробки їх типології (зокрема, виокремлення мережних ресурсів), методики складання бібліографічного опису тощо [77, с. 20–21].

ЛІТЕРАТУРА

- Авторское право и библиотеки : руководство для библиотечных работников* [Текст] / Я. Л. Шрайберг [и др.]. — М., 2007. — 47 с.
- Агаджанян, А. С.* Две функции Интернет и перспективы его использования для библиотек [Текст] / А. С. Агаджанян // Научные и технические библиотеки. — 1999. — № 2. — С. 42–46.
3. *Агеев, В. Н.* Электронная книга : новое средство социальной коммуникации [Текст] : учеб. пособие для студ. вузов по направлению «Книговедение и орг. книжной торговли» / В. Н. Агеев. — М. : Мир книги, 1997. — 231 с.
4. *Антоненко, И. П.* Электронные ресурсы как объект каталогизации : история, терминология, форматные обеспечения [Текст] / И. П. Антоненко, О. В. Баркова // Библиотечный вестник. — 2004. — № 2. — С. 11–22.
5. *Антопольский, А. Б.* Системы метаданных в электронных библиотеках [Текст] / А. Б. Антопольский // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества : тр. Междунар. конф. «Крым-2001», Судак, Украина, 9–17 июня 2001 г. — М., 2001. — Т. 1. — С. 287–298.
6. *Антопольский, А. Б.* Электронные издания : проблемы и решения [Текст] / А. Б. Антопольский, К. В. Вигурский // Информационные ресурсы. — 1998. — № 1. — С. 19–23.
7. *Армс, В.* Электронные библиотеки [Текст] : учеб. пособие для обуч. в вузах по курсам «Информатика» и «Информационные системы» / В. Армс ; пер. с англ. С. А. Арнаутова. — Люберцы : ПИК ВИНТИ, 2002. — 274 с.
8. *Асеев, Г. Г.* Электронный документооборот [Текст] : учебник для ин-тов культуры и искусств / Г. Г. Асеев. — К. : ХГАК, 2000. — 471 с.
9. *Асеев, Г. Г.* Internet/intranet [Текст] : учебник для студ. ин-тов культуры и искусств / Г. Г. Асеев, В. Н. Шейко. — Х. : ХГАК, 1999. — 354 с.
10. *Барышева, О. В.* Интернет — Метаданные — Dublin Core [Текст] / О. В. Барышева // Научная и техническая информация. Сер. 1. — 2000. — № 3. — С. 21–28.
11. *Барышева, О. В.* Электронные коллекции библиотек России : создание единой системы взаимодействия [Текст] / О. В. Барышева, Э. Н. Белоножка // Научная и техническая информация. Сер. 1. — 2005. — № 8. — С. 10–14.
12. *Барышева, О. В.* Формирование национального распределенного библиотечного фонда электронных документов : постановка проблемы [Текст] / О. В. Барышева, Т. В. Майстрович // Научные и технические библиотеки. — 2003. — № 8. — С. 35–41.
13. *Барышева, О. В.* К разработке Концепции Национальной электронной библиотеки [Текст] / О. В. Барышева, В. Г. Казаков, Т. В. Майстрович // Научная и техническая информация. Сер. 1. — 2003. — № 5. — С. 14–20.
14. *Батурина, Т. А.* Проблемы стандартизации библиографического описания электронных ресурсов [Текст] / Т. А. Бахтурина // Научные и технические библиотеки. — 2000. — № 7. — С. 16–21.

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела при написанні дисертацій та авторефератів дисертацій

- Посилання в тексті дисертації на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, “... у **працях [1–7]...**”.
- Коли в тексті дисертації необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.
- **Приклад:**
Цитата в тексті: “... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв’язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передавання інформації [13, с. 29]”.
- **Відповідний опис у переліку посилань:**
13. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей : навч. посіб. / Дороніна М. С. – Київ : КМ Academia, 1998. – 192 с.
- **Відповідне подання виноски:**

---

* Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей / Дороніна М. С. – Київ : КМ Academia, 1998. – 192 с.

- Рекомендується в основному тексті або у заключних абзацах розділів давати посилання на **особисті наукові праці** здобувача (принаймні ті, перелік яких наведено в авторефераті).
- Посилання на **ілюстрації** дисертації вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, “рис.1.2”.
- Посилання на **формули** дисертації вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад “... у формулі (2.1)”.
- На всі **таблиці** дисертації повинні бути посилання в тексті, при цьому слово “таблиця” в тексті пишуть скорочено, наприклад: “... у табл. 1.2”.
- У **повторних** посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово “дивись”, наприклад: “див. табл. 1.3”.
- Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет потребує точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

- Загальні вимоги до цитування такі:
  - текст цитати починається і закінчується лапками (“...”) і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз “так званий” ;
  - цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
  - кожна цитата обов’язково супроводжується посиланням на джерело;
  - при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

- якщо необхідно виявити ставлення автора дисертаційної праці до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику (!) або знак питання (?);
- коли автор дисертаційної праці, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс (. -) і вказуються ініціали автора дисертації, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки ( ).

Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – М.Х.), (підкреслено мною. – М.Х.), (розбивка моя. – М.Х.).

Оформлення списку використаних джерел

- Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел.
- Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів і бібліографічних покажчиків.
- Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні дисертацій), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.
- Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог міжнародних і державного стандартів з обов'язковим наведенням назв праць. Зокрема потрібну інформацію щодо згаданих вимог можна отримати з таких стандартів:

Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, ІДТ) : ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. – [Чин. від 2007-07-01]. – Київ : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. – (Національний стандарт України).

- Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила : ДСТУ 3582:2013. – [Чин. від 2014-01-01]. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. – 14 с. – (Національний стандарт України).